

Työ- ja päivätoiminta

Eristämisestä osallisuutta ja työllistymistä edistäväksi toiminnaksi

Tausta

YK:n yleissopimuksen artikkelit 19 (eläminen itsenäisesti ja osallisuus yhteisöissä) ja 27 (työ ja työllistyminen) määrittävät vammaisten ihmisten oikeuksia suhteessa työhön ja osallisuuteen:

Vammaisten henkilöiden osallisuutta pitää vahvistaa ja yhdenvertaista avoimille työmarkkinoille pääsyä pitää edistää. YK:n vammaissopimuksen mukaan vammaisilla ihmisillä on oikeus tehdä työtä yhdenvertaisesti muiden ihmisten kanssa. Kaikilla pitää olla yhtäläinen oikeus ansaita elantonsa palkkatyöllä työympäristössä, joka on avoin, osallistumiseen kannustava ja vammaisten henkilöiden saavutettavissa. Vammaisilla henkilöillä on oikeus oikeudenmukaisiin, turvallisiin ja terveellisiin työoloihin. Samanarvoisesta työstä pitää saada sama palkka kuin muidenkin. Yhteiskunnan pitää edistää vammaisten henkilöiden mahdollisuuksia työllistyä ja edetä urallaan. Vammaisia henkilöitä täytyy auttaa työn etsimisessä ja saamisessa sekä tarvittaessa työhön paluussa. Vammaisia henkilöitä on työllistettävä julkisella sektorilla sekä tukea yksityiselle sektorille työllistymisessä ja oman yritystoiminnan harjoittamisessa.

Kansainvälisen työjärjestö ILO:n erityisasiantuntija Barbara Murray linjasi vuonna 2009 Vates-päivillä (2/2009) luennoidessaan, että vammaisilla teetettävä palkaton työ on yksi nykyaikaisen orjuuden muodoista, joka on YK:n yleissopimuksen mukaan kiellettävä.

Lisäksi YK:n taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien komitea kiinnitti huomiota Suomea koskevassa raportissaan työsuhteen ulkopuolella teetettävään työhön. Suomelle antamissaan suosituksissa (5.3.2021) komitea on huolissaan esimerkiksi avotyötoiminnan kaltaisista järjestelyistä ja kehottaa Suomen valtiota luopumaan niistä. Lisäksi komitea suosittelee, että Suomen on varmistettava vammaisten ihmisten oikeus oikeudenmukaisiin työoloihin ja kohtuulliseen korvaukseen tekemästään työstä.

https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2016/20160027/20160027_2#idm45053754246336

https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/2016/20160027/20160027_2#idp446278496

Päivä ja työtoiminnan kehittämistarpeet

Päivä- ja työtoiminta sekä työllistymistä tukeva toiminta muodostavat palveluiden kokonaisuuden, jonka tarkoituksena on edistää sosiaalihuollon keinoin vammaisten ihmisten osallisuutta ja mahdollisuuksia työllistyä. Hyvinvointialueet (1.1.2023 alkaen) vastaavat näiden palveluiden järjestämisestä. Työtoimintaa voidaan järjestää sosiaalihuoltolain perusteella (vanhan sosiaalihuoltolain työtoimintaa koskevat pykälät ovat voimassa olevia) tai kehitysvammalain nojalla (tilanne syksyllä 2022). Laeissa ei ole tarkasti määritelty työtoiminnan sisältöä. Kehitysvammalain on määritelty, että työtoiminnan lisäksi on järjestettävä työhönvalmennusta ja muuta virikkeitä antavaa toimintaa.

Päivä- ja työtoiminta on perinteisesti järjestetty ryhmämuotoisena toimintana toimintakeskuksessa. Työtoiminta on yleensä tekstiili- ja puutyötä sekä yrityksille alihankintana tehtävää kokoonpanoa ja pakkaustyötä. Työkeskusten sisäisiä toimintoja, kuten keittiötöitä, kiinteistönhuollon tehtäviä ja siivoustehtäviä hoidetaan myös työtoimintana. Lisäksi usein järjestetään työtoimintaa tavallisilla

työpaikoilla eli niin kutsuttua avotyötoimintaa. Usein kehitysvammaisille tarjotaan vain työtoimintaa toimintakeskuksessa tai avotyötoimintaa, sen sijaan että tuettaisiin heidän työllistymistään palkkatyöhön.

Päivätoiminnassa tulisi tarjota tukea, joka edistää asiakkaan mahdollisuutta tehdä omia valintoja ja elämänsuunnittelua sekä vahvistaa hyvinvointia, toimijuutta ja osallisuutta. Ainoana vaihtoehtona ryhmämuotoinen toiminta ei aina vastaa asiakkaiden yksilöllisiin tarpeisiin. Työtoiminnan sisältöjä pitäisi kehittää siten, että työtoiminnasta on mahdollista saada työllistymisessä tarvittavaa tukea.

Tuetun työn työhönvalmennus

Kehitysvammalain perusteella on mahdollista saada myös työhönvalmennusta joko osana työtoimintaa tai erillisenä palveluna. Työhönvalmennus on tärkeä työllistymistä tukeva palvelu. Kehitysvammalain perusteella järjestettävää työhönvalmennusta on järjestettävä yksilöllisen tarpeen mukaan. [Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 35 § \(Finlex\)](#)

Suurin osa työllistyneistä kehitysvammaisista ihmisistä ovat työllistyneet työhönvalmentajan tuella. Tällä hetkellä työhönvalmentajia ei ole tarpeeksi ja työhönvalmentajien saatavuudessa on alueellisia eroja.

<https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/tyokykyohjelma/tuetun-tyollistymisen-menetelmat/laatukriteereihin-perustuva-tyohonvalmennus>

Osallisuutta ja työllistymistä edistävän toiminnan laatukriteerit

Osallisuutta ja työllistymistä edistävän toiminnan laatukriteereiden **tarkoituksena on kehittää päiväaikaisen toiminnan palveluja ja toimintakäytäntöjä, ns. työ- ja päivätoimintaa**. Laatukriteereitä valmisteltaessa haluttiin korostaa sitä, että työ- ja päivätoiminnan tavoitteena tulee nykyistä vahvemmin olla vammaisten henkilöiden osallisuuden ja työllistymisen edistäminen. Siksi laatukriteerit nimettiin osallisuutta ja työllistymistä edistävän toiminnan laatukriteereiksi.

Laatukriteerit on tarkoitettu työ- ja arviointivälineeksi palvelujen tuottajille, ostajille, käyttäjille ja valvontaviranomaisille. Ne on laatinut Kehitysvamma-alan asumisen neuvottelukunta (KVANK).

Osallisuutta ja työllistymistä edistävän toiminnan laatukriteerit:

1. [Valinnat ja suunnitelmat](#)
2. [Muutokset ja siirtymävaiheet](#)
3. [Lähiyhteisöihin liittyminen](#)
4. [Opinnot](#)
5. [Itsenäisyys](#)
6. [Terveys, hyvinvointi ja sosiaaliset suhteet](#)
7. [Ammatilliset opinnot ja työ](#)
8. [Itseilmaisu](#)
9. [Sosiaaliset roolit](#)
10. [Palveluihin vaikuttaminen](#)

<https://verneri.net/yleis/osallisuuden-ja-tyon-laatukriteerit>

<https://verneri.net/yleis/sites/default/files/dokumentit/pdf/yksi-tekijoista-verkko.pdf>

Selkokielellä kirjoitettu opas laatukriteereistä: Tukea arjen tarpeisiin –opas

https://storage.googleapis.com/tukiliitto-production/2017/09/tukea_arjen_tarpeisiin.pdf

Mitä vaikuttamistyöryhmä voi tehdä / Vaikuttamistyöryhmänä voitte kysyä

- Onko alueellanne riittävästi työhönvalmentajia, jotka tukevat tuetun työllistymisen periaatteiden mukaisesti työllistymisessä?
  - ottakaa puheeksi työhönvalmennus / työhönvalmentajat hyvinvointialueen viranhaltijoiden kanssa
- Onko alueenne toimintakeskuksissa otettu käyttöön osallisuutta ja työllistymistä edistävän toiminnan laatukriteerit? (ks. edellä)
- Vaikuttaminen siihen, että hyvinvointialueella otetaan laatukriteeristö kilpailutuksen yhdeksi perusteeksi.
  - ”Laatukriteerit on suositeltavaa sisällyttää palvelujen hankinta-menettelyihin siten, että palvelun ostaja sitoutuu hankkimaan laatukriteerit täyttävää palvelua ja palvelun tuottaja sitoutuu tuottamaan laatukriteerit täyttävää palvelua. Palvelujen hinnoittelutapojen tulisi kehittyä joustavammiksi ja monipuolisemmiksi esimerkiksi mitoittamalla palvelut yksilöllisiksi palvelupaketeiksi tai henkilölle varatuiksi tukitunneiksi.”

<https://verneri.net/yleis/sites/default/files/dokumentit/pdf/yksi-tekijoista-verkko.pdf>